

Drs Jacobine D.C. Geel

GGZ Nederland

Amersfoort

jgeel@ggz nederland.nl

Betreft:

**Bijdrage bijeenkomst tgv de start van het landelijke
onderzoek naar 'vergeten slachtoffers'**

Utrecht

14 maart 2019

Een gevaarlijke herinnering

Dames en heren,

U kent allemaal de joodse zegswijze dat een mens tweemaal sterft: eenmaal als hij overlijdt, de tweede keer wanneer hij

wordt vergeten. Doorgaans verzetten we ons tegen die tweede dood door te herdenken. Maar in het geval van de mensen om wie het gaat in het onderzoek dat vandaag start, realiseren we ons dat niet zelden al voor hun eerste dood vergeten waren. Zij zijn – zoals ik het iemand eens treffend hoorde zeggen - 'opgelost in de tijd'. We weten soms nog van hun bestaan, maar we zijn hun spoor bijster geraakt.

Dit gaat op voor de duizenden psychiatrische patiënten en mensen met een verstandelijke handicap, die in de periode 1940-1945 door ondervoeding, ziekte of gebrek zijn overleden. Overleden terwijl ze waren toevertrouwd aan de zorg binnen klinieken.

Sommige van deze klinieken maken nu deel uit van GGZ-instellingen, die lid zijn van GGZ Nederland. Nabestaanden van patiënten, behandelaars en bestuurders hechten waarde

aan het onderzoek dat deze vergeten geschiedenis aan het licht moet brengen. Het is van grote betekenis dat het leed van deze patiënten en van nabestaanden bekend wordt, en een vanzelfsprekende plek krijgt in de herdenking van de Tweede Wereldoorlog in Nederland.

Het is van belang, omdat we ervan overtuigd zijn dat ieder mens uniek is en het waard gekend te zijn. Maar het is evenzeer van belang omdat we niet mogen vergeten hoe gemakkelijk wie kwetsbaar zijn monddood worden gemaakt, en uit beeld verdwijnen. We willen herdenken, omdat de dood van zoveel naamlozen ons met verontwaardiging vervult. En hoe gek het ook klinkt, wij moeten het lot van Mien en al die anderen koesteren. Koesteren als een gevaarlijke herinnering die ons ervoor kan behoeden in deze tijd dezelfde fouten te maken.

Juist in dat verband wil ik stilstaan bij een element dat mij trof in een documentaire die de EO in 2015 maakte over de zoektocht van twee broers naar wat er van hun neef geworden was, die tijdens de oorlog verbleef in een psychiatrische kliniek. Verschillende keren wordt tijdens deze uitzending opgemerkt dat 'daar niet over gesproken werd'. En dan is niet bedoeld de erbarmelijke omstandigheden waaronder psychiatrische patienten in de oorlog moesten leven. Nee, de opmerking heeft betrekking op de patienten en hun ziekte zelf. Dáár werd niet over gesproken, daar deed men liever het zwijgen toe.

Zonder twijfel is er een relatie tussen dit onvermogen om psychiatrische aandoeningen een plek te geven en het lot dat zoveel psychiatrische patienten in de oorlog trof. Het is dit onvermogen dat er mede toe geleid heeft dat mensen uit beeld konden raken, konden oplossen in de tijd.

Ook dit is les die we kunnen trekken uit dit pijnlijke stuk van onze geschiedenis. Dat niet alleen zorgverleners verantwoordelijkheid dragen voor wie aan hun zorgen zijn toevertrouwd, maar dat wij allemaal een rol spelen, en moeten spelen, in de bejegening van wie kwetsbaar of anders is, hoe ingewikkeld dat ook kan zijn. En die opdracht is in onze tijd nog even actueel en noodzakelijk als in de jaren veertig. Want al is psychische kwetsbaarheid misschien bespreekbaarder dan 50, 60 jaar geleden, het stigma bestaat nog steeds. En belemmert mensen om mét hun kwetsbaarheid de weg te vinden naar herstel. Persoonlijk zie ik het als een belangrijke opgave van GGZ Nederland, en van mijzelf als voorzitter, om juist hiervan bewust te worden en te maken. En diebelemmeringen zoveel als mogelijk op te ruimen.

Om die reden ben ik in zekere zin 'blij' met wat het onderzoek naar vergeten slachtoffers tot dusver aan de vergetelheid ontrukte, en zie ik uit naar de inzichten die het landelijke onderzoek gaat opleveren. Wij moeten deze gevaarlijke herinnering koesteren, want vergeten is een luxe die we ons niet kunnen veroorloven.